

Mojca Batič Škarabot, Osnovna šola Frana Erjavca Nova Gorica

OSTANIMO ZVESTI KNJIGI

▾ Prispevek predstavlja poskus, kako zadržati število mladih bralcev pri slovenski bralni znački, na prehod iz petega v šesti razred. Navedene so številne dejavnosti, ki so se izkazale kot dobra praksa, zato jih je smiselno trajno razvijati in dopolnjevati. Njihov osnovni cilj je ozaveščati mlade bralce, kako pomembno je branje v vseh življenjskih obdobjih.

Uvod

Učni načrt pri pouku slovenščine predvideva razvijanje bralne zmožnosti, tako da vključuje več vrst branja.

Med operativnimi cilji pri jeziku lahko zasledimo razvijanje selektivnega branja, pri književnosti pa je poudarek na razvijanju recepcijskih zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem ter pisanjem o njih. Učenci pa recepcijsko zmožnost razvijajo tudi s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje).

Kot učitelj slovenskega jezika, materinščine, sem pri pouku jezika in toliko bolj književnosti poudarjala in sledila ciljem, ki so v ospredje postavljali razvijanje bralne zmožnosti z vidika čim večje storilnosti – učenje književnosti, ki obvezno pripelje do določenega vedenja o njej.

Naposled sem spoznala, da je pogosto ta storilnostni vidik zasenčil eno temeljnih recepcijskih zmožnosti.

Učni načrt pravi, da morajo učenci razvijati recepcijsko zmožnost, to je zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil. Pogosto se žal dogaja, da se učenci težko dokopljejo do začetne faze – doživljanja literarnega dela, saj so sami usmerjeni predvsem na reprodukcijo slišanih pojmov in vrednotenj, ki jih pri pouku prej ali slej ponudi učitelj. Uživati v književnosti, ker jo doživim po svoje, s tem pa tudi razumem, se včasih zdi izredno težko. Zato sem se na začetku šolskega leta odločila, da bom v pouk književnosti vključevala branje tako, da bi v poslušalcih vzbudila občutek varnosti. Branje samo sem postavila na prvo mesto, saj se mi je zdelo škoda, da bi bilo nekaj tako lepega, preprostega, obenem pa koristnega in navdihujočega pri učencih vrednoteno kot zoprno početje. Pogosto je sicer res, da se obravnava velikega deleža besedil pri književnosti zaključí prav z ocenjevanjem znanja. Kljub vsemu sem želela spodbujati učence, da bi branje leposlovnih besedil doživljali kot nekaj prijetnega.

Analiza stanja

Pri pouku vse bolj opažam, da učenci doživljajo branje kot breme in ne kot užitek. Z veseljem bere le manjši odstotek učencev, ki vztrajajo pri bralni

znački do konca devetega razreda. Razlogi za to so številni, zapleteni in širše družbeni. Miran Hladnik je o branju raznovrstnih besedil v današnjem času povedal: */.../ Danes beremo selektivno, beremo samo tisto, kar se nam pri iskanju pokaže med zadetki na zaslону. Ne beremo več celega besedila, ampak samo tiste pasuse, ki nas konkretno zanimajo (izjave, definicije, replike, izvlečke). Sicer pa po sklenjenem besedilu (>ki mu ni mogoče nič odvzeti in nič dodati<) ni več pravega povpraševanja, namesto skozi zaokrožene »zgodbe« dojemamo svet skozi »sezname«. Vzorčno besedilo našega časa je enciklopedični vnos, ki je zaradi spreminjivosti predmeta nujno nedokončan, pogosto fragmentaren (npr. škrbine v Wikipediji) in preko povezav, kategorij in seznamov vključen v globalno znanje. /.../ (Hladnik: slovlit.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/branje.html) V razredu pri branju umetnostnih in neumetnostnih besedil opažam, da je branje hitro in površno ter pogosto nepovezano. Veliko učencev ima težave pri preprostem sledenju zgodbi/dogajanju, zato se večkrat čakamo, da ugotovimo, kje smo.*

Morebiti so to značilnosti današnje generacije, ki je navajena selektivnega branja in iskanja informacij, ki si sledijo ena za drugo. Nestrpnost današnjih mladih bralcev morebiti izhaja tudi iz načina dojemanja sodobnega sveta. Razumevanje celote je včasih napačno, drugič nepopolno. Povsem se v besedilih znajde le peščica učencev. Zdi se, da se učitelji srečujemo z generacijo, ki navidezno manj bere ali ji branje ni vrednota, vendar morebiti ni tako. Učitelj je torej postavljen pred dejstvo, da mora sam preizkušati različne metode in oblike dela, kot tudi vrste in zvrsti besedil, ki bodo pritegnile mladega bralca. Besedilo, ki pusti danes vtis, morebiti tega ne bo zmožno čez kakšno leto.

Zmanjšano število mladih bralcev pri slovenski bralni znački se na naši šoli pojavlja že nekaj let, še posebej na prehodu iz petega v šesti razred. Upad je večji pri fantih, kar potrjujejo tudi statistike pri BZ Slovenije. Čeprav v manjši meri je to opazno tudi pri dekletih.

Na začetku šolskega leta sva si s knjižničarko zastavili cilj, da bi prav tej populaciji ponudili različne možnosti, ki bi lahko zajezile upad bralcev pri bralni znački na prehodu na predmetno stopnjo. Pri tem sva se poglobili tako v poučevanje književnosti kot knjižnične vzgoje na splošno. Razmišljali sva o tem, kako bi lahko še dodatno nadgradili dobre rešitve iz preteklosti, obenem pa sva iskali tudi nove, nepreizkušene možnosti. Tako sva zasnovali vrsto dejavnosti, ki so se med letom oblikovale in izpopolnjevale, vključevale pa so različna področja, ki so se tako ali drugače dotikala branja. V celotno dogajanje sva vključevali učence, starše in zunanje sodelavce. Najin namen je bil vplivati na zavest učencev, da so z branjem povezana številna področja, ki se ne tičejo samo njihovega trenutnega šolskega okolja in delovanja v njem, ampak da je branje povezano z vseživljenjskim učenjem in delovanjem. Po vseh izvedenih dejavnostih lahko rečem, da je ključnega pomena, da starši podpirajo svoje otroke pri branju. Paul Kropp v svoji monografiji poudarja, da so starši nenadomestljiv in najpomembnejši člen pri vzdrževanju bralnega interesa lastnih otrok. Vendar samo prigovarjaje v dobi šolanja ne bo obrodilo sadov. Starši morajo od ranega otroštva otroku brati in se o prebranem pogovarjati. Kasneje šolarju, v skladu z napredkom, sicer prepuščajo vse več svobode, ampak mu konstantno intelektualno sle-

dijo (2000:31). Prav tako je pomembno, da berejo tudi starši sami, saj na ta način otrok in pozneje šolar, ponotranji izkušnjo, da je branje pomembno početje, ki ga ne bo opustil.

Aktualna problematika

V šolskem letu 2015/2016 sva se s knjižničarko na pobudo **BZ Slovenije** ter na podlagi večletnega opazovanja bralnih navad učencev na prehodu z razredne na predmetno stopnjo (konkretno iz petega v šesti razred) odločili, da bova v oddelkih takratnih šestošolcev bistveno bolj vztrajno promovirali branje in bralno kulturo. Vendar ne samo z ustaljenimi programi slovenske bralne značke, s poukom slovenščine in z vsaj tremi obveznimi domačimi branji, ampak tudi z drugimi oblikami dela, prevrednotenimi v sklopu priporočenih bralnih strategij.

Cilj projekta je bil v šestem razredu zadržati strm padec **zanimanja za branje predvsem pri dečkih**, manj pri deklicah. Problematika se je nakazovala toliko bolj pereča prav zaradi dejstva, da so po spolni strukturi v oddelkih šestega razreda prevladovali fantje, ki so bili ciljna skupina. Paul Kropp (2000: 99-100) navaja, da pri devetih letih izgubi veselje do branja kar tretjina otrok in da so to predvsem fantje. Pri tem se osredotoča na številne vzroke, tako kulturne kot razvojne. Iz lastnih izkušenj bi morebiti ta padec zanimanja v našem kulturnem prostoru časovno zamaknila še za kakšno leto.

V preteklem šolskem letu je bilo v šesti razred vpisanih 58 učencev, razdeljenih v tri oddelke. Vsega skupaj 33 fantov in 25 deklet. Pri pregledu rezultatov iz preteklih let sva s knjižničarko ugotovili, da seveda vsi niso sodelovali pri bralni znački. Leto prej je slovensko bralno značko skupno zaključilo 45 učencev, od tega 23 fantov in 22 deklet. Ob koncu šolskega leta 2015/16 sva pričakovali nekaj osipa. Tako je v tem šolskem letu bralno značko opravilo 38 učencev, in sicer 20 fantov in 18 deklet. To pomeni, da upad zanimanja ni bil drastičen, kljub temu znaša **okrog 10 odstotkov**. Glede na predhodno šolsko leto to pomeni, da je bralno značko osvojilo 7 učencev manj; tj. trije fantje in štiri dekleta. V prejšnjih letih je bil osip učencev, ki so na prehodu iz petega v šesti razred opustili opravljanje slovenske bralne značke, bistveno večji, saj je bil, gledano povprečno, **trikrat večji**. Da je tako, je več razlogov, v prvi vrsti na to vpliva telesno-duševni razvoj, ki pogojuje način razmišljanja, delovanja ter oblikovanja vrednot in zanimanj.

Razdeljeno po razredih to pomeni:

- v 6. a je bralno značko osvojilo 9 učencev; 6 fantov in 3 dekleta,
- v 6. b je bralno značko osvojilo 16 učencev; 9 fantov in 7 deklet,
- v 6. c je bralno značko osvojilo 13 učencev; 5 fantov in 8 deklet.

Omenim naj, da gre za generacijo, kjer se splošno gledano opaža nižji učni uspeh, nezanimanje za šolsko delo, velike težave s koncentracijo in nemirnostjo in šibkimi delovnimi navadami.

Presenetljivo se mi zdi, da je bilo prav v oddelku, ki je bil učno najšibkejši, bralcev največ. Vzrok vidim v večji potrebi po čustvenem doživljanju, razis-

kovanju zgodb, utapljanju v domišljiji. Učenci so tudi pri pouku zelo radi poslušali učiteljevo glasno branje. Še vedno so potrebovali osnovno izkušnjo branja, ki se odvija med njimi in pomembnim odraslim. Ob poslušanju so podoživljali del otroštva. Pri književnem pouku sem namenoma poudarjala branje in doživljanje prebranega, saj sem s tem želela poudariti zlasti lepoto in bralni užitek.

Na začetku šolskega leta sva si s knjižničarko zadali nalogo, da poiščeva mehanizme, ki bi pričakovani upad bralcev v šestem razredu zadržali ali vsaj omilili. Pred začetkom šolskega leta sva s pomočjo Kristine Piko, vodje nacionalnih dejavnosti za mlade, načrtovali vrsto dejavnosti, ki so vključevale pouk književnosti na eni strani ter knjižnično informacijska znanja na drugi. Dejavnosti so se izvajale v času rednega pouka in izven, vse pa so temeljile na pomenu branja v sklopu vseživljenjskega učenja, kar je temelj današnje in bodoče družbe. O pozitivnih učinkih branja nisva osveščali le učencev, ampak tudi **starše** na roditeljskih sestankih in drugih srečanjih vse šolsko leto. Pri vsem tem je treba povedati, da so starši dobro sprejeli najino spodbudo in da so se določeni učinki odražali tudi pri učencih.

Dejavnosti

Dejavnosti, ki so bile ponujene učencem, so temeljile na branju in doživljanju prebranega. Ker sem delala s šestošolci, na začetku pouka nisem vedela, kako berejo in koliko, kaj jih zanima in kaj zmorejo. Te faze spoznavanja učitelj najlažje in neopazno premosti prav pri branju. Tako lahko vidi, kdo rad bere, kdo to sovraži, kdo je do tega ravnodušen, kdo se v besedilu hitro znajde, kdo potrebuje čas. Branje številnih zgodb in odlomkov, ki sem jih dopolnjevala z opisi in razlago, sem želela pripeljati do poslušalcev skoraj neformalno.

Poudarek na branju/poslušanju in pogovoru je utrdil zaupanje do učitelja, obudil bralno izkušnjo, priklical v spomin tisti občutek miru, ki se razplete med mladim bralcem-poslušalcem in pripovedovalcem ter se vpleta v življenjsko izkušnjo vsakega posameznika. Brati šestošolcem je bil velik užitek, saj so učenci včasih z otroško naivnostjo prosili, da bi jim še brala. Zelo radi so prisluhnili zgodbam, še posebej učenci, ki so običajno pri pouku nezbrani in nemirni.

Okoliščine so posebno poglavje. Branje je prijetno v okolju, ki branje spodbuja. Razred tega večinoma ne omogoča. Le knjižnica ima primeren kotiček, kjer si učenci še lahko zamislijo domišljijsko kraljestvo. Učilnica pa z mizami, stoli in tablo kaže na svojo funkcionalno in storilnostno plat šolskega učenja. Ker fizičnega prostora pogosto ni mogoče drugače oblikovati, lahko poglobljamo vzdušje, ki pa se gradi med učenci in učiteljem od prvega stika. Iskrenost v odnosih je temelj, da si učitelj in učenec zaupata. Branje je v razredu sicer kolektivna, šolsko uradna dejavnost, ampak po drugi strani tudi izredno intimna, ki še kako prispeva k ustvarjanju in ohranjanju razredne klime ter posameznikove doživljajske izkušnje. Ampak književno besedilo nas lahko odnese daleč stran. Tu nam pomagata lastna domišljija in predpriprava na branje – kajti v branju lahko uživamo še bolj, če se nanj pripravimo. Da smo dosegli svoj namen, lahko opazimo tudi po

tem, da učenci vprašajo učitelja, če se lahko udobno namestijo na svojem prostoru, se pa najde kdo, ki bi kar na tleh malo zadremal. To govori o tem, da je bralna izkušnja zanje pomembna, da radi prisluhnejo, in da je to ena izmed njihovih temeljnih potreb – včasih celo izkušnja, ki manjka od doma, žal tudi zaradi hitrega, stresnega tempa življenja, ki vpliva tudi na šolajočo se mladino.

Pomembno je, da učitelj poudarja doživljanje besedila. To je individualen proces, ki ga ni vedno lahko opredeliti. Nekdo v razredu se bo spontano, brez zadržkov in gostobesedno pogovarjal o besedilu, drugi bo ostal tiho, ampak to še zdaleč ni merilo za to, da se ga besedilo ni dotaknilo.

Dejavnosti so bile izvedene v naslednjem redu:

1. **Bralni večer** (17. 9. 2015); v popoldanskem času so se zbrali učenci ter skupaj z učitelji po manjših skupinah (po razredih) prebirali odlomke iz posameznih literarnih del. Vsak učitelj je pri tem poskrbel za starosti skupine primerno delo ter vzdušje (branje ob soju sveč, zatemnjenih lučeh).
2. **Predstavitve seznama za slovensko bralno značko**
 Učencem je knjižničarka po oddelkih predstavila seznam knjig po priporočilih BZ. Seznam je priporočen, nikakor pa obvezen in ponuja nabor kakovostne književnosti. Kar nekaj učencev je povedalo, da bi brali knjige za bralno značko, če ne bi bile na seznamu, četudi le priporočenem. Tej želji sva ugodili, vendar ne nekritično in brez nadzora, saj so se morali učenci predhodno posvetovati z učiteljem slovenščine ali knjižničarko. Taka oblika se je izkazala za pomembno motivacijo pri branju. Nekateri otroci, katerih starši so imeli doma bogato zbirko kakovostnega čtiva, so z veseljem prinašali in brali knjige, ki so jim jih ponudili starši. Na ta način se je posredno pletel pozitiven odnos med učencem, starši in učiteljem.
3. **Stepančič: Zdravljica**
 Zdravljico smo tokrat raziskovali ne toliko z besedilnega stališča, saj jo učenci na tak način z leta v leto bolj poglobljeno raziskujejo pri pouku, kot z likovno-simbolnega. Med drugim smo se dotaknili simbola in pomena situle, ki so jo kasneje na tehniškem dnevu in v povezavi z Mega kvizom učenci risali in okraševali. Nastalo je nekaj izredno lepih del, ki so bila razstavljeni v knjižnici in na Mega kvizu. Učenci na predmetni stopnji, ki so evidentirani kot nadarjeni, so se udeležili delavnice, kjer so s pomočjo ilustratorke Ane Zavadlav slikali situle na vrečke iz blaga.
4. **Obisk Erjavčeve sobe z ugankami**
 Učenci so obiskali spominsko sobo Frana Erjavca na naši šoli. Po vodnem ogledu, ki ga je pripravila knjižničarka, so dobili vsak svoje vprašanje ter z aktivnim opazovanjem razstavljenih elementov iskali odgovore nanje. Ob tej priložnosti so spoznali, čemu je simbol šole mravljica, in posledično so si dokaj pogosto izposojali Erjavčevo Mravljo.
5. **Fran Erjavec: Žaba**
 S pomočjo bivše učenke naše šole in sedanje študentke slovenistike so ob Erjavčevem besedilu Žaba spoznavali književnost z novimi bralnimi strategijami. Z branjem so spoznavali ustroj besedila ter urili njegovo razumevanje.

6. Svetina: Domače naloge

S pomočjo v naprej pripravljenih didaktičnih nalog, na podlagi didaktične igre in novih bralnih strategij, so učenci z logičnim povezovanjem in sklepanjem ugotavljali, kateri naslov pripada kateremu besedilu. Pesem so naposled pred sošolci literarnoestetsko prebrali ter razložili.

7. Mega kviz

Učenci so tudi v tem šolskem letu reševali naloge projekta Mega kviz. Nekateri so bili zelo zavzeti, saj so rešili čisto vse rubrike. Sedem učencev je bilo nagrajenih; odšli so na žrebanje Mega kviza ter na ogled Prirodoslovnega muzeja Slovenije; dve učenki pa sta še posebej prejeli knjižno nagrado.

8. Prireditve za slovensko bralno značko

Na podelitev slovenske bralne značke (22. aprila 2016) je bila povabljen igralka, pesnica in pisateljica Nataša Konc Lorenzutti. Prav zato je bilo za obvezno domače branje v šestem razredu izbrano njeno mladinsko delo Družčina starejših bratov, ki se tematsko in problemsko zelo lepo sklada s tem starostnim obdobjem. Besedilo smo pri rednem pouku obravnavali po metodi dolgega branja, in ker je napisano s poudarjeno humorno noto, temelji pa na povsem praktični življenjski izkušnji večine naših učencev, so ga brez težav razumeli in ponotranjili. Zaradi snovi in pisateljskega sloga lahko rečem, da je bilo besedilo pozitivno sprejeto tako pri fantih kot dekletih. Prebrali smo ga z veseljem in vsesplošno mnenje je bilo, kdaj bomo prebrali še kakšno tako zanimivo besedilo. Pred, med in po branju besedila, so potekali z učenci pogovori in vmesne aktivnosti, ki so spodbujale razumevanje branja. Učenci so o besedilu razmišljali in predstavljali mnenja o vsebini in obravnavani problematiki.

Naloge so bile oblikovane tako, da so učenci razmišljali o prebranem delu, avtoričinem slogu ter da so urili podajanje lastnega mnenja. Pri tem smo razmišljali tudi o tem, kako sprejeti pisateljico na dan obeležitve bralne značke na naši šoli. Porodilo se je veliko idej, vseh seveda nismo mogli upoštevati, nekaj pa le. Proslavo sva pripravljali skupaj s knjižničarko. Pri pripravi so učenci izpeljali nekaj lastnih zamisli, katerih je bila gostja izredno vesela. Tako je skupina fantov z mojo pomočjo posnela prizor iz knjige. Fantje so se besedila dokaj natančno držali, obenem pa posredovali svoje mnenje o prebranem. Pisateljici je bilo v veselje, ogledati si lastno delo v režiji mladih bralcev. Na prireditvi jih je posebej pohvalila, sami pa so bili izredno navdušeni, saj so dobili potrditev, da so svoje delo dobro opravili. Dekleta so se v dveh skupinah odločila, da bodo pisateljico presenetila s sladico. Tako so nekaj dni pred prireditvijo z mojo pomočjo spekle mafine, s katerimi so jo pričakale v avli šole, po uradnem delu v avli pa jo je druga skupina počastila s torto, ki je nosila njeno ime. Pisateljica se je po prireditvi posladkala v spremstvu vseh šestošolcev, ki so jo še posebej počastili s svojimi izdelki. Povedala jim je, da je dotlej še na nobeni šoli niso tako lepo presenetili, še posebej pa ne s torto. Nekaj utrinkov s prireditve smo objavili na spletni strani šole.

Kar je mogoče najpomembneje, je to, da je pozitivna bralna izkušnja velikokrat povezana z natančnim in premišljenim načrtovanjem, z izborom

knjige, ki je po bralni izkušnji blizu bralcu, z dejavnostmi, ki ne ostanejo vezana le izključno na besedilo, ampak širše. To pomeni na pisatelja ter na širše znanje učencev, ki ni povezano samo s tipičnim, šolskim znanjem. Zato ima mentor pri načrtovanju opravka z več neznankami in se sooča z večjo negotovostjo. Če želi delovati širše, pa mora imeti sam več znanja in izkušenj na različnih področjih.

Nenazadnje pa je izredno pomembna medčloveška izkušnja. Zdi se mi toliko več vredno, če mentor izrazi tudi svoje nepoznavanje določenega področja (npr. tehnike), kajti prav tukaj se skriva priložnost, da se učenec postavi v pomembno vlogo mentorja in z učiteljem vzpostavi resen odnos, kjer ima priložnost, da gradi svojo samostojnost, suverenost, zaupanje v lastne sposobnosti ter odgovornost. Tako postanemo dobra delovna ekipa, ki si zna zaupati.

Rezultati in sklepi

Skrb za branje je ključnega pomena in nikoli ni le stvar učitelja materinščine. Ta lahko uresniči marsikatero zamisel, povezano z branjem in ga približa mladim kot pozitivno izkušnjo, vendar je brez ustrezne podpore staršev težko. Prav zato je na prvem mestu skrb za kakovostno komunikacijo med njim, starši in učenci. Le skupno delovanje v dobro učenca lahko dolgoročno obrodi sadove.

POVZETEK

Članek predstavlja poskus dviga bralnega zanimanja za branje literarnih besedil na prehodu iz petega v šesti razred zaradi upada zanimanja za branje pri slovenski bralni znački, ki se na naši šoli vztrajno ponavlja že dalj časa. Opazovala sem predvsem bralne navade šestošolcev, zlasti fantov. Ti na prehodu na predmetno stopnjo, tudi zaradi preoblikovanja interesov, branje opustijo. Z bogato ponudbo različnih oblik dela smo prišli do pozitivnih rezultatov.

Ključne besede: branje, mladinska književnost, fantje in dekleta

Viri in literatura

- *Učni načrt za pouk slovenščine v devetletni osnovni šoli.* Dostopno na: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS. [5. 9. 2016.]
- Nataša Konc Lorenzutti, 2013. *Društvo starejših bratov.* Ilustrirala Tanja Komadina. Dob pri Domžalah: Miš.
- Paul Kropp, 2000. *Vzgajanje bralca. Naj vaš otrok postane bralec za vse življenje.* Tržič: Učila.
- Miran Hladnik. Dostopno na: <http://slovlit.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/branje.html> [5. 9. 2016.]
- Sonja Pečjak, Ana Gradišar, 2002. *Bralne učne strategije.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Grosman, Meta, 2006: *Razsežnosti branja: za boljšo bralno pismenost. Branje kot dejavna jezikovna raba.* Ljubljana: Karantanija.